

Medvědice schwarzenberské granátnické gardy ve sbírkách regionálního muzea v Českém Krumlově

Mgr. Jiří Rezníček, historik novějších dějin

Ve sbírkách regionálního muzea se nachází čaka schwarzenberské granátnické gardy, velká, těžká, huňatá, kožená čepice vyráběná z medvědí kožešiny, nazývaná proto medvědice. Medvědice prošla v roce 2011 náročným restaurátorským zásahem, po němž mohla být umístěna do výstavních prostor, sálu s keramickým modelem města Český Krumlov. Poznávacím znamením, že medvědici nosil některý ze schwarzenberských granátníků, je především tepaný mosazný štít s knížecím znakem, dále pak dýnko ve schwarzenberských modro-bílých (stříbrných) rodových barvách a postranní emblém, rovněž v modro-bílé (stříbrné) kombinaci, s knížecí korunou a kaligrafickým písmenem S.

Kožešinová čepice granátníků patřila k nejpodivnějším a nejméně praktickým vojenským pokrývkám hlavy. Granátníkům nevyhovoval běžný vojenský klobouk, jehož střecha jim bránila při házení granátů ve volném rozmachu ruky. Jako polní pokrývka hlavy byla proto zavedena medvědice, časem ozdobená plechovým štítkem. Zároveň granátníkům, elitním jednotkám, k nimž byli verbováni zvláště urostlí muži, dávala bojovnější vzezření. Byla drahou součástí uniformy a vyžadovala pečlivé ošetřování.

Medvědice byla zavedena v řadě evropských armád. Od konce 18. století se objevuje v britské armádě, především u pluků tělesné stráže. Dodnes jsou typickou pokrývkou všech britských gardových pěších pluků při slavnostních příležitostech. Setkáváme se s ní také u pěších i jízdních granátníků císařské gardy a sapérů Napoleonovy armády. Kromě nich nosili medvědici např. granátníci palácové stráže v carském Rusku a v současnosti královská tělesná stráž v Dánsku.

V rakouské císařské armádě se medvědice vyráběla z kozí, psí nebo medvědí kožešiny, ozdobená kromě štítku ještě látkovým cípem v císařských barvách. Během první poloviny 19. století prodělala některé tvarové změny, jakož i látkový cíp a kovový štítek s emblémem (později jej nahradil granát). Se všemi ozdobami se nosila jen na velké slavnostní vojenské přehlídky. Po reorganizaci v roce 1852 mizí granátnická čepice z rakouské armády a udržela se jen u některých uniformovaných občanských sborů a zámeckých gard.

Schwarzenberskou granátnickou zámeckou gardu založil kníže Adam František ze Schwarzenberku patrně v roce 1704 s úmyslem zvýšit prestiž svého dvora. Zpočátku byla umístěna na Hluboké, v roce 1742 se v souvislosti s válkou o dědictví rakouské přesunula do Českého Krumlova na druhé nádvoří krumlovského zámku, jež se stalo sídlem gardy po dalších více než dvě stě let. K rozpuštění gardy došlo až v březnu 1948, devět měsíců po legislativním zestátnění schwarzenberského majetku.

Původním a základním smyslem existence schwarzenberské granátnické gardy byla především reprezentace, ale působila také v úloze služebnictva či ostrahy při cestách knížecí rodiny. Reprezentační a zároveň zcela praktická povinnost granátníků spočívala v ostraze zámku, při které se mužstvo střídalo podle přesně stanovených pravidel. Se slábnoucím důrazem na reprezentaci vzrůstala snaha využít gardisty i k jiným účelům, např. jako dozor při hospodářských činnostech (při plavení dřeva nebo sklizni obilí), eskortování zločinců, v pozdějších letech také jako výpomoc v kancelářích schwarzenberské správy. V průběhu 70. let 19. století pak byla z granátníků zformována kapela, která hrála na zábavách, plesech, zámeckých večírcích či při ukončení honů.

Základní organizační struktura gardy vycházela z modelu císařské armády a po celou dobu existence gardy se nijak podstatně neměnila. V čele jednotky stál hejtman („*Hauptmann*“), většinou vysloužilý vojenský důstojník. Mezi šarže se dále počítali jeden až dva šikovatelé („*Feldwebel*“) a jeden až dva desátníci („*Korporal*“). Ve 20. století byla do gardy zavedena také hodnost četaře („*Zugsführer*“). Naproti tomu byl nestálý počet obyčejných granátníků („*gemeine Grenadiere*“), k nimž z hlediska hodnosti patřili jeden až dva bubeníci a píštěc. Velikost gardy se odvíjela od ekonomické situace i mimořádných událostí.

Vzhled gardistů se za dobu existence měnil, podoba stejnokrojů se přizpůsobovala armádnímu vzoru. Po celou dobu existence gardy zůstala ale zachována barevnost v odstínech bílé a modré, tj. schwarzenberských rodových barvách, a základní dělení uniformy do dvou typů: velké uniformy („*grosse Montur*“), určené pro slavnostní příležitosti a malé uniformy („*kleine Montur*“) pro běžné nošení.

Velkou parádní uniformu, jejíž součástí byla právě zrestaurovaná medvědice, tvořil po celou dobu existence gardy bílý kabát s modrými epoletami a manžetami. V 18. století byl opatřen podle dobové módy přeloženými modrými šosy a klopami. Přes prsa se křížily dva bílé řemeny, na nichž visela šavle a nábojnice. Na nohách měli úzké bílé nohavice zasunuté do tmavých kamaší. Ke granátnické výstroji patřila ládovací puška. Později dostali granátníci šedomodré kalhoty s lampasem a nízké šněrovací boty, kabát vystřídal bílý elegantní frak, který byl v polovině 19. století zaměněn za kabát bez šosů, tzv. waffenrock.

Malá běžná uniforma byla podstatně jednodušší, především se k ní nenosila těžká a nepraktická medvědice, ale plstěný dvourohý klobouk, od roku 1864 doplněný o chocholy z kohoutího peří, později nahrazený čapkou.

(Zpracováno s použitím publikace - VOŘÍŠEK, Martin: Kapela schwarzenberské gardy, České Budějovice 2010)

